

5/12

Nationalism och katolicism i Kanada

AV QUEBECS befolkning är bortåt 75 procent franska kanadensare och katoliker; det stora flertalet inom denna majoritet talar inte engelska, även om elementär undervisning i detta språk ges i skolorna. Minoriteten består till ojämförligt största delen av engelskspråkiga protestanter. Mellan den franska majoriteten och den brittiska minoriteten — för att uttrycka saken schematiskt — finns även andra sociala, ekonomiska och kulturella skillnader. Lantbefolkningen är alldeles övervägande fransk; inom städernas affärliv har minoriteten en stark ställning, medan fransmännen är talrika inom lågt betalda yrken; att döma av tidningarnas spridning, innehavet av radioapparater och antalet studerande inom högre skolor och universitet är fransmännens bildningsstandard lägre än det kanadensiska genomsnittet. Den motsättning som finns är övervägande nationell och religiös, men den sammanhänger i någon mån med olikheter som gör det möjligt att beteckna det franska Kanada som mera primitivt, fattigt och konservativt.

Enligt en rad opinionsundersökningar hör Kanada till

Kyrkan ligger både bildligt och bokstavligen mitt i byn i de små landssambällena i provinsen Quebec. Vinteridyllen här ovan heter Fort Conlonge.

världens mest religiösa länder. Folk tror på Gud och på ett liv efter detta och går regelbundet i kyrkan mer än på andra håll. Och här leder Quebec, det katolska Quebec. Det finns kanske tvivlare, men intet öppet tvivel; en katolsk dignitär som jag talar med brister i gapskratt vid tanken att någon offentligt skulle våga diskutera de eviga sanningarna. Antiklerikalism finns, men då jag träffar en av deras ledande män är hans första ord en försäkran om sin fasta katolska tro; med antiklerikalism menas blott kritik av kyrkans politiska aktivitet. Stat och kyrka är här knutna samman, enligt många åsikt mer än i något annat västerländskt samhälle. Numera lär det inte ofta förekomma — vilket förr var vanligt — att prästerna direkt beordrar sina församlingsbor att rösta på ett bestämt sätt. Inflytandet är mera subtilt, mera självfallet, mera generellt; intet parti kan nå makten utan att respektera den katolska kyrkan, ingen politiker kan nå en position utan att vara troende, ingen politik kan genomföras utan kyrkans goda vilja. Detta utesluter inte att skilda meningar inom en smal marginal framträder även inom kyrkan — så t. ex. spåras i många fall en konflikt mellan de mera konservativa jesuiterna och de mera frisinnade dominikanerna, de båda intellektuellt ledande ordnarna. Det är likväl blott krusningar på ytan, det väsentliga är folkets identifikation med kyrkan.

En väldig administrativ apparat står bakom denna makt. Antalet personer som i det katolska Quebec lever blott för och av religion och i religiöst celibat (präster, lekmanabröder, munkar och nunnor) är 80.000—90.000. Proportionsvis skulle Sverige ha omkring 200.000 professionellt religiösa — och vi torde ha 6.000—7.000.

Religionsundervisningen är obligatorisk, det dominerande universitetet, Laval i Quebec, underhålls och leds av kyrkan (McGilluniversitetet i Montreal är konfessionslöst och lever på donationer). Fackföreningsväsendet är svagare än i någon annan provins, och den största organisationen (omkring 100.000 medlemmar) är katolsk. Med en viss överdrift kan sägas att det vitt förgrenade organisations- och föreningsväsende som ger på en gång stadga och variation åt samtidens demokratiska samhällen i det katolska Quebec ersätts av kyrkan.

*

Majoritet och minoritet lever för sig, det är en av förutsättningarna för den bestående ordningen. För den franska lantbefolkningen är en engelsman en främling; i regel förstår man inte ens de enklaste engelska fraser. Inom de bildade och ekonomiskt välstående grupperna i de stora städerna är isoleringen naturligtvis inte så total, men det är vanligt att allt privat umgänge begränsas till den egna "nationen", och giftermål över gränserna är sällsynta. Vid besök i Laval och McGill känner en besökare sig i skilda världar. I Laval är katolicismen den självfallna grundvalen för undervisning i samhällslära, ekonomi och filosofi, chefen för denna fakultet är en dominikanmunk, och professorerna är inte bara troende, utan passionerat religiösa; i McGill möter samma atmosfär av debatt, skepsis och kritik som vid ett svenskt universitet.

Kronan på verket är föreställningarna om skilda nationalkaraktärer, skilda attityder till livet eller rent av skilda mänskliga missioner. Starkast är dessa föreställningar helt naturligt utbildade bland fransmännen, som inom Kanada i

dess helhet är en minoritet och känner minoritetens behov att hävda och värja sig mot flertalet. I det hela är inställningen av samma art som hos andra folk i konflikt med anglosaxiska och över huvud framgångsrika och effektiva nationer; i sydamerikansk och irländsk kulturdebatt påträffas samma tema i något skilda variationer. De franska kanadensarna, säges det, vill ha stabilitet och säkerhet, de är främmande för jäkt och ävlan, livet är för dem en gåva att avvjuta i smak och stillhet, hemmet och det inre livet är deras fästet. På denna grund kan mytiska blommor frodas; den franska nationalismen, skriver en fransk-katolsk sociolog, har ofta slagit ut i "den mystiska föreställningen att det franska Kanada efter den franska revolutionen ärvt den av Gud givna uppgift som Frankrike svek genom att bli sekularistiskt och ateistiskt". Politiskt behöver denna inställning inte vara antidemokratisk, men dess starka betoning av stabiliteten och den fasta samhällsordningen vetter mot den konservativa överhetsstaten; Pétais regim hade många beundrare i dessa kretsar.

Den bild av engelsmannen och amerikanen som följer med denna självkaraktäristik behöver inte närmare utformas. Det yttre och materiella, konkurrensen, den inre tomheten är huvuddragen i denna bild, den underlägsnes ordinära karikatyr av segren. Och engelsmännen svarar, om de alls svarar, med motsvarande schabloner, med tal om stagnation, efterblivenhet, vidskepelse och brist på klarsyn och framåtanda. Någon gång förtätas föreställningarna efter klassiska mönster till de enklaste uttryck: engelsmannen saknar själ, och fransmannen tvättar sig inte.

*

Framför mig ligger två skolböcker, som i vackra ord talar om de båda kanadensiska nationernas väg till enhet, till en nation. Skildringen av slaget på Abrahams slätter avslutas med nästan samma ord: "Så blev det gamla Quebec det nya; fransmän och engelsmän fattar varandras händer, arvtogare till gångna tiders ära, modigt blickande mot en okänd framtid." Genom den kanadensiska debatten går denna strävan att som ett faktum fastslå en förhoppning. Likaväl kan det sägas att Kanadas historia är ett av de främsta exemplen på svårigheten att i frihet ena två nationer, på traditionens och språkets förmåga att skapa isolering, särprägel och myter. Men föreställningen om enhet är likväl överideologin, den officiella ideologin, skolboksideologin. Och då det knappast är möjligt att skiljas, då de båda parterna har så många gemensamma vänner och ovänner, kan man räkna på att samlivet fortsätter och förblir tolerabelt.

HERBERT TINGSTEN

Folkens goda samvete

VARJE NATION anser sig vara intelligent, arbetsam, generös, modig, mild och fredsälskande — det är knappast någon ny sanning, men nu kan den anses vara vetenskapligt bevisad. I senaste numret av Unescoorganet International Social Science Bulletin publiceras eller redovisas ett antal undersökningar över "nationella stereotyper", dvs. standardiserade föreställningar hos olika folk om sig själva och andra. En av uppsatserna bygger på ett antal år 1948 utförda opinionsundersökningar i skilda länder — bland dem England, Frankrike, Italien, Tyskland, Norge och USA —, vid vilka de tillfrågade anmodats att karaktärisera olika folk med något eller några av följande adjektiv: arbetsam, intelligent, praktisk, självbelåten, generös, grym, efterbliven, modig, självbehärskad, härsklusten, framstegsvänlig, fredsälskande. I den preliminära redogörelsen för resultaten omtalas främst vad folken tycker om sig själva, USA och Ryssland; en mera detaljerad framställning utlovas inom kort.

Att vara intelligent och modig är mest populärt. Bland engelsmännen används 47 procent ordet intelligent som karaktäristik av det egna folket, medan 38 procent förklarar amerikanerna och 12 procent ryssarna vara intelligenta; motsvarande siffror bland tyskarna är 64, 34 och 4, bland fransmännen 79, 37 och 15, bland amerikanerna 72, 49 (här gäller det uppfattningen om britterna) och 12. Beträffande modet är självuppskattningen lika kompakt, men respekten för ryssarna betydligt större. I mindre markerad grad tillskrives sig varje folk även andra goda egenskaper. Ordet grym förekommer knappast i beskrivningen av den egna nationen; två procent av amerikanerna säger sig vara grymma, en enda procent av tyskarna och engelsmännen. Relativt stor generositet finner de flesta hos det amerikanska folket, medan ryssarna genomgående anses grymma. Alla nationer sätter USA som etta i framstegsvänlighet, även i jämförelse med det egna folket.

Märkligt är att lovprisandet av det egna folket inte utesluter att man anser sig vara självbelåten (fåfång). Stora grupper förklarar denna egenskap vara kännetecknande för den egna nationen. Särskilt fina är norrmännen, där 19 procent sä-

ger sig vara självbelåtna, medan blott 11 procent påstår detsamma om amerikanerna och 7 procent om ryssarna; visserligen anser sig norrmännen vara speciellt intelligenta, men deras procentsiffror på denna punkt är ovanligt låga (32). I det hela är självbelåtenheten tydligen den tvivelaktiga egenskap som det varit lättast att kännas vid.

Att dessa resultat är åtskilligt osäkra erkännes i artikeln. Perfekta översättningar finns inte: är t. ex. conceited alldeles detsamma som vaniteux eller inbilsk eller — det ord som här använts — självbelåten? Ordet generös (generous, gävnild) för kanske alltför lätt tanken på den amerikanska hjälpsamheten efter kriget; ordet framstegsvänlig (progressive) antas hända avse den tekniska utvecklingen. Likafullt har undersökningen sitt stora intresse. Tendensen att se sig själv vacker är tydlig. Likaså klarläggs USA:s ofantliga popularitet i jämförelse med Ryssland; i fråga om Ryssland är orden grym, härsklusten och efterbliven dominerande.

Genom denna och andra undersökningar har visats att vänlig eller fiendlig stämning mot ett folk påverkar uppfattningen om detta folks karaktär i så gott som alla hänseenden. År 1942 ansåg av tillfrågade amerikaner 9 procent att ryssarna var grymma; 1948 var siffran 50 procent. Till och med respekten för deras mod och deras arbetsamhet sjönk under de sex åren; jämförelsesiffrorna är 48 och 28, respektive 61 och 49 procent.

Stereotyperna om främmande folk är enfalda och kan stundom bli farliga; att bekämpa dem hör till rationalismens stora uppgifter. Ett par undersökningar bland studenterna i Princeton tyder på att i varje fall på denna ort vissa framsteg gjorts. 1932 förklarade 84 procent att negrer var lata, 79 procent att judar var sluga och 53 procent att engelsmännen var "sportmanlike"; 1950 var motsvarande siffror 31, 47 och 21 procent. Atminstone de grövre föreställningarna om nationalkaraktärer har möjligen försvagats under de senaste årtiondena genom upplysning om elementära fakta och analys av dessa föreställningars uppkomst och struktur.

HERBERT TINGSTEN